پرسش ها و پاسخ ها

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی

موضوع:

۱ . مقدّمات؛ حجّت؛ کتاب خداوند؛ حجّیّت، اعجاز و جایگاه قرآن
۲ . احکام؛ نماز؛ مسجد
۳ . اخلاق؛ مکارم اخلاق؛ ذکر، دعا، توکّل و توسّل

بسم الله الرحمن الرحیم

پرسش

نویسنده: سلمان متقی

آیا جمع شدن در مساجد و خانه‌ها برای تلاوت قرآن به صورت دسته‌جمعی مشروع است یا بدعت محسوب می‌شود؟ آیا برای این عمل در زمان‌های خاص مانند ماه مبارک رمضان، شب‌های عید و شب و روز جمعه، دلیل معتبر روایی وجود دارد؟

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۵/۸/۲۶

گرد هم آمدن در مساجد و خانه‌ها برای تلاوت قرآن، کار خوب و پسندیده‌ای است که در سنّت پیامبر صلّی الله علیه و آله و سلّم و اهل بیت او به آن سفارش شده و در میان اصحاب او معمول بوده است؛ چنانکه ابو هریره از پیامبر صلّی الله علیه و آله و سلّم روایت کرده است: «مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ، وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ»[1]؛ «هیچ گروهی در خانه‌ای از خانه‌های خدا جمع نمی‌شوند تا کتاب خدا را تلاوت کنند و به یادگیری آن در میان خود بپردازند، مگر اینکه آرامش بر آنان فرود می‌آید و رحمت آنان را فرا می‌گیرد و فرشتگان پیرامونشان را احاطه می‌کنند و خداوند آنان را در میان کسانی که نزد او هستند یاد می‌کند». نظیر این روایت از ابن عبّاس[2] و برخی دیگر[3]

۱ . سنن سعيد بن منصور (تكملة التفسير)، ج۷، ص۳۳؛ مسند أحمد، ج۱۲، ص۳۹۳؛ صحيح مسلم، ج۸، ص۷۱؛ سنن ابن ماجه، ج۱، ص۸۲؛ سنن أبي داود، ج۲، ص۷۱؛ سنن الترمذي، ج۵، ص۱۹۵؛ مسند البزار، ج۱۶، ص۷۴؛ مستخرج أبي عوانة، ج۲۰، ص۴۲۸؛ صحيح ابن حبان، ج۱، ص۳۴۲؛ أخلاق أهل القرآن للآجري، ص۶۹؛ أمالي ابن بشران (الجزء الأول)، ص۲۹۳؛ شعب الإيمان للبيهقي، ج۲، ص۲۶۲؛ التمهيد لابن عبد البر، ج۲۳، ص۱۳۱؛ تاريخ بغداد للخطيب البغدادي، ج۱۳، ص۶۰۳؛ ترتيب الأمالي الخميسية للشجري، ج۲، ص۲۹۷

۲ . الدعاء للضبي، ص۲۷۹؛ الزهد لوكيع، ص۸۳۰؛ سنن سعيد بن منصور (تكملة التفسير)، ج۷، ص۳۱؛ مصنف ابن أبي شيبة، ج۷، ص۱۳۵؛ مسند الدارمي، ج۱، ص۳۶۹؛ تفسير ابن أبي حاتم، ج۹، ص۳۰۶۷؛ المخلّصيات وأجزاء أخرى لأبي طاهر المخلّص، ج۳، ص۲۸۲؛ شعب الإيمان للبيهقي، ج۱، ص۴۴۸؛ موضح أوهام الجمع والتفريق للخطيب البغدادي، ج۲، ص۵۳۳

۳ . مسند الحارث، ج۵، ص۱۶۵؛ بغية الباحث عن زوائد مسند الحارث، ج۱، ص۱۸۶؛ المعجم الكبير للطبراني، ج۲۲، ص۳۳۷؛ معرفة الصحابة لابن منده، ص۸۶۶؛ معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، ج۵، ص ۲۸۹۱؛ ترتيب الأمالي الخميسية للشجري، ج۱، ص۱۲۰؛ أسد الغابة لابن الأثير، ج۶، ص۱۰۵

نیز نقل شده و در روایتی از ابو سعید خدری نیز آمده است: «مَا مِنْ قَوْمٍ صَلَّوْا صَلَاةَ الْغَدَاةِ، ثُمَّ قَعَدُوا فِي مُصَلَّاهُمْ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَيَتَدَارَسُونَهُ، إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَتَهُ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ»[1]؛ «هیچ گروهی نیستند که نماز صبح را بخوانند و سپس در مصلّای خود بنشینند و کتاب خداوند را تلاوت کنند و با هم بیاموزند، مگر اینکه خداوند فرشتگانش را می‌گمارد تا برای آنان آمرزش طلب کنند تا آن گاه که وارد سخن دیگری شوند» و معاویه روایت کرده است: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ، وَنَحْمَدُهُ عَلَى مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ، وَمَنَّ بِهِ عَلَيْنَا، قَالَ: آللَّهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟ قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ، وَلَكِنَّهُ أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ يُبَاهِي بِكُمُ الْمَلَائِكَةَ»[2]؛ «رسول خدا صلّی الله علیه و آله و سلّم بر حلقه‌ای از اصحاب خویش وارد شد و فرمود: چه چیز شما را اینجا نشانده است؟ گفتند: نشسته‌ایم تا خداوند را یاد کنیم و به خاطر اینکه ما را به اسلام هدایت کرده است، او را ستایش نماییم. پیامبر فرمود: آیا به خدا سوگند جز این انگیزه‌ای شما را اینجا ننشانده است؟ گفتند: به خدا سوگند جز این انگیزه‌ای ما را اینجا ننشانده است. پیامبر فرمود: آگاه باشید که من از روی بدگمانی به شما سوگندتان ندادم، ولی جبرئیل نزد من آمد و به من خبر داد که خداوند به وجود شما نزد فرشتگان مباهات می‌کند» و از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است: «كَانَ أَبِي يَجْمَعُنَا فَيَأْمُرُنَا بِالذِّكْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَيَأْمُرُ بِالْقِرَاءَةِ مَنْ كَانَ يَقْرَأُ مِنَّا، وَمَنْ كَانَ لَا يَقْرَأُ مِنَّا أَمَرَهُ بِالذِّكْرِ، وَالْبَيْتُ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَيُذْكَرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ تَكْثُرُ بَرَكَتُهُ، وَتَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ، وَتَهْجُرُهُ الشَّيَاطِينُ، وَيُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا يُضِيءُ الْكَوْكَبُ الدُّرِّيُّ لِأَهْلِ الْأَرْضِ»[3]؛ «پدرم (یعنی امام باقر علیه السلام) ما را گرد هم می‌آورد و به ذکر فرمان می‌داد تا آن گاه که خورشید طلوع کند و کسانی از ما که توان خواندن قرآن داشتند را به خواندن قرآن امر می‌کرد و کسانی از ما که توان خواندن قرآن نداشتند را به ذکر امر می‌کرد و خانه‌ای که در آن قرآن خوانده می‌شود و ذکر خداوند گفته می‌شود، برکتش افزایش می‌یابد و فرشتگان در آن حضور می‌یابند و شیاطین از آن دور می‌شوند و آن خانه برای اهل آسمان می‌درخشد،

---

۱ . الفردوس بمأثور الخطاب للديلمي، ج۴، ص۳۷ جامع العلوم والحكم لابن رجب الحنبلي، ج۳، ص۱۰۲۱

۲ . الزهد والرقائق لابن المبارك، ص۳۹۵؛ مصنف ابن أبي شيبة، ج۶، ص۵۹؛ مسند أحمد، ج۲۸، ص۴۹؛ صحيح مسلم، ج۸، ص۷۲؛ سنن الترمذي، ج۵، ص۴۶۰؛ الآحاد والمثاني لابن أبي عاصم، ج۱، ص۳۸۳؛ سنن النسائي، ج۸، ص۲۴۹؛ مسند أبي يعلى، ج۱۳، ص۳۸۱؛ مستخرج أبي عوانة، ج۲۰، ص۴۳۰؛ صحيح ابن حبان، ج۱، ص۳۴۳؛ الشريعة للآجري، ج۵، ص۲۴۶۱؛ المعجم الكبير للطبراني، ج۱۹، ص۳۱۱؛ التوحيد لابن منده، ج۳، ص۲۵۹؛ شعب الإيمان للبيهقي، ج۱، ص۴۰۰

۳ . الكافي للكليني، ج۲، ص۴۹۹

همان طور که ستاره‌ی تابناک برای اهل زمین می‌درخشد» و مکحول گفته است: «كَانَتْ حَلْقَةٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَدْرُسُونَ جَمِيعًا، فَإِذَا بَلَغُوا سَجْدَةً بَعَثُوا إِلَى أَبِي إِدْرِيسَ فَيَقْرَؤُهَا، ثُمَّ يَسْجُدُ فَيَسْجُدُوا»[1]؛ «حلقه‌ای از یاران پیامبر صلّی الله علیه و آله و سلّم به صورت دسته‌جمعی قرآن را فرامی‌گرفتند، پس هرگاه به آیه‌ی سجده‌دار می‌رسیدند، به دنبال ابو ادریس می‌فرستادند تا او آن آیه را بخواند، سپس او سجده می‌کرد و دیگران نیز سجده می‌کردند» و أنس بن مالک گفته است: «إِنَّمَا كَانُوا إِذَا صَلُّوا الْغَدَاةَ قَعَدُوا حِلَقًا حِلَقًا يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَيَتَعَلَّمُونَ الْفَرَائِضَ وَالسُّنَنَ»[2]؛ «آنان این گونه بودند که چون نماز صبح را می‌خواندند، به صورت حلقه‌هایی دور هم می‌نشستند و قرآن می‌خواندند و واجبات و سنّت‌ها را می‌آموختند» و نقل شده است که ابو درداء حلقه‌های قرآنی در مسجد دمشق تشکیل می‌داد و مردم را گرد می‌آورد تا به تلاوت قرآن بپردازند[3] و نظیر آن از ابو موسی اشعری در مسجد بصره نیز نقل شده است[4].

واضح است که جمع شدن در مساجد و خانه‌ها برای تلاوت قرآن، در هر روز یا شبی می‌تواند انجام شود، ولی اگر در روزها و شب‌های مبارک باشد، ثواب بیشتری دارد ان شاء الله؛ چراکه عبادت در این اوقات ثواب بیشتری دارد؛ چنانکه درباره‌ی ماه مبارک رمضان روایت شده است: «إِنَّ شَهْرَ رَمَضَانَ شَهْرٌ عَظِيمٌ، يُضَاعِفُ اللَّهُ فِيهِ الْحَسَنَاتِ، إِنَّ شَهْرَكُمْ هَذَا لَيْسَ كَالشُّهُورِ، إِنَّهُ إِذَا أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ أَقْبَلَ بِالْبَرَكَةِ وَالرَّحْمَةِ، وَإِذَا أَدْبَرَ عَنْكُمْ أَدْبَرَ بِغُفْرَانِ الذُّنُوبِ، هَذَا شَهْرٌ الْحَسَنَاتُ فِيهِ مُضَاعَفَةٌ، وَأَعْمَالُ الْخَيْرِ فِيهِ مَقْبُولَةٌ، مَنْ صَلَّى مِنْكُمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ رَكْعَتَيْنِ يَتَطَوَّعُ بِهِمَا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ»[5]؛ «همانا ماه رمضان، ماه بزرگی است که خداوند در آن نیکی‌ها را دوچندان می‌کند. بی‌تردید این ماه شما همانند ماه‌های دیگر نیست؛ زیرا هنگامی که به سوی شما روی می‌آورد، با برکت و رحمت می‌آید و هنگامی که از شما روی برمی‌گرداند، با آمرزش گناهان بازمی‌گردد. این ماهی است که پاداش نیکی‌ها در آن دو چندان است و کارهای خیر در آن پذیرفته می‌شود. هر کس از شما در این ماه دو رکعت نماز مستحبّی برای خداوند بخواند، خداوند او را می‌آمرزد» و روایت شده است:

---

۱ . الآحاد والمثاني لابن أبي عاصم، ج۵، ص۳۳۸؛ تاريخ دمشق لابن عساكر، ج۲۶، ص۱۶۲؛ سير أعلام النبلاء للذهبي، ج۴، ص۲۷۴

۲ . مسند أبي يعلى، ج۷، ص۱۲۹؛ مجمع الزوائد ومنبع الفوائد للهيثمي، ج۱، ص۱۳۲

۳ . بنگرید به: سنن سعيد بن منصور (بداية التفسير)، ج۲، ص۴۸۴؛ التبيان في آداب حملة القرآن للنووي، ص۱۰۲؛ سير أعلام النبلاء للذهبي، ج۲، ص۳۴۶.

۴ . فضائل القرآن لابن الضريس، ص۳۶؛ المستدرك على الصحيحين للحاكم، ج۲، ص۲۴؛ حلية الأولياء وطبقات الأصفياء لأبي نعيم الأصبهاني، ج۱، ص۲۵۶

۵ . أمالي ابن بابويه، ص۱۰۹؛ روضة الواعظين للفتال النيسابوري، ص۳۴۰

«مَنْ تَلَا فِيهِ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فِي غَيْرِهِ مِنَ الشُّهُورِ»[1]؛ «هر کس در ماه رمضان آیه‌ای از قرآن را تلاوت کند، برای او مانند اجر کسی است که در ماه‌های دیگر قرآن را ختم کند» و درباره‌ی شب‌های عید روایت شده است: «مَنْ قَامَ لَيْلَتَيِ الْعِيدَيْنِ مُحْتَسِبًا لِلَّهِ، لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ»[2]؛ «هر کس دو شب عید را با اخلاص برای خداوند به عبادت بپردازد، قلبش در روزی که قلب‌ها می‌میرند، نمی‌میرد» و درباره‌ی شب و روز جمعه روایت شده است: «إِنَّ لِلْجُمُعَةِ حَقًّا وَحُرْمَةً، فَإِيَّاكَ أَنْ تُضَيِّعَ أَوْ تُقَصِّرَ فِي شَيْءٍ مِنْ عِبَادَةِ اللَّهِ وَالتَّقَرُّبِ إِلَيْهِ بِالْعَمَلِ الصَّالِحِ وَتَرْكِ الْمَحَارِمِ كُلِّهَا، فَإِنَّ اللَّهَ يُضَاعِفُ فِيهِ الْحَسَنَاتِ وَيَمْحُو فِيهِ السَّيِّئَاتِ وَيَرْفَعُ فِيهِ الدَّرَجَاتِ، قَالَ: وَذَكَرَ أَنَّ يَوْمَهُ مِثْلُ لَيْلَتِهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُحْيِيَهَا بِالصَّلَاةِ وَالدُّعَاءِ فَافْعَلْ»[3]؛ «همانا برای جمعه حقّ و حرمتی است، پس مبادا آن را ضایع سازی یا در چیزی از عبادت خدا و نزدیک شدن به او از طریق عمل صالح و ترک همه‌ی محرّمات کوتاهی کنی؛ چراکه خداوند در این روز نیکی‌ها را دوچندان می‌کند و بدی‌ها را محو می‌سازد و درجات را بالا می‌برد. (راوی می‌گوید:) سپس فرمود روز جمعه (از نظر فضیلت) مانند شب جمعه است، پس اگر توانستی شب جمعه را نیز با نماز و دعا زنده نگاه داری، پس این کار را انجام بده».

۱ . فضائل أمير المؤمنين لابن عقدة، ص۱۳۵؛ أمالي ابن بابويه، ص۱۵۵؛ روضة الواعظين للفتال النيسابوري، ص۳۴۶؛ بشارة المصطفى لابن أبي القاسم الطبري، ص۴۳۶؛ إقبال الأعمال للسيّد بن طاووس، ج۱، ص۲۷

۲ . الأم للشافعي، ج۱، ص۲۶۴؛ سنن ابن ماجه، ج۱، ص۵۶۷؛ مختصر قيام الليل وقيام رمضان وكتاب الوتر للمروزي، ص۲۶۲؛ معجم شيوخ ابن الأعرابي، ج۳، ص۱۰۴۷؛ ثواب الأعمال وعقاب الأعمال لابن بابويه، ص۷۶؛ معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، ج۵، ص۲۴۱۴؛ الحاوي الكبير للماوردي، ج۲، ص۴۸۶؛ السنن الكبرى للبيهقي، ج۳، ص۴۴۵؛ ترتيب الأمالي الخميسية للشجري، ج۲، ص۶۹؛ الفردوس بمأثور الخطاب للديلمي، ج۳، ص۶۱۹؛ التبصرة لابن الجوزي، ج۲، ص۱۰۳؛ إقبال الأعمال للسيّد بن طاووس، ج۱، ص۴۶۳

۳ . الكافي للكليني، ج۳، ص۴۱۴؛ تهذيب الأحكام للطوسي، ج۳، ص۳